

კონცეპტუალური მოსაზრება ქ. თბილისში კლასტერების შექმნა-განვითარების შესახებ

თენგიზ ცაგარეიშვილი
სტუ დოქტორანტი

რეზიუმე

ქ. თბილისის როგორც საქართველოს დედაქალაქი და ეკონომიკური აქტიურობის ცენტრი, კლასტერების შესაქმნელად საქართველოში ყველაზე ხელსაყრელი რეგიონია.

თბილისში ყველაზე მეტად განვითარებულია მშენებლობა და საბანკო საქმე.

სტატიაში მშენებლობა მიჩნეულია იმ დარგად, რომლის გარშემო უნდა შემოიკრიბონ ყველა მასთან ურთიერთობაში მყოფი დარგები, ქვედარგები და მათი სანარმოები და ამ ფორმით შეიკრას მათი გაერთიანება ანუ კლასტერი. ყველაზე მისაღებია იგი იყოს ჰოლდინგის ფორმით.

სტატიაში დასაბუთებულია, რომ კლასტერების შექმნის იმ ორი მეთოდიდან, რომლებსაც მსოფლიო იცნობს – „ქვევიდან-ზევით“ და „ზევიდან-ქვევით“ – სასურველია, თბილისში მათი შექმნა დაიწყოს მეორე მეთოდით. ეს მეთოდი უფრო სწრაფია და იგი ნიშნავს იმას, რომ კლასტერების შექმნას სათავეში ჩაუდგეს ქ. თბილისის მერია.

იმისათვის, რომ ქ. თბილისში შექმნილი მშენებლობის კლასტერი არ იქცეს მონოპოლისტად, ქალაქში უნდა შეიქმნას არაერთი, არამედ რამოდენიმე სამშენებლო კლასტერი.

საკვანძო სიტყვები:

კლასტერი, კლასტერიზაცია, მშენებლობა, ჰოლდინგ, საფეხური, მუნიციპალიტეტი პოლიტიკა.

შესავალი

ეკონომიკის გლობალიზაციამ კითხვის ნიშნის ქვეშ დააყენა ეკონომიკის დარგობრივი მოწყობის ვარგისიანობის საკითხი, როგორც ხისტი, ვიწრო და მოუქნელი ფორმისა და უპირატესობა

კლასტერულ გაერთიანებებს მიანიჭა. მსოფლიოს ქვეყნებში ისინი საკმაოდ გავრცელებულნი და კარგი შედეგებიც აჩვენეს. საქართველოს ჯერ-ჯერობით არც კლასტერები აქვს და არც კლასტერული პოლიტიკა შემუშავებული. მართალია, არსებობს ამ საკითხზე ცალკეულ მეცნიერთა (პროფესორების ე. ბარათაშვილის, რ. სანდროშვილის, ი. ჯელიას, ი. გაგნიძის, ლ. ყორღანაშვილის, ნ. ბაკაშვილის და სხვების) ნააზრევნი, მაგრამ ისინი არ ეფუძნება ქვეყნის კლასტერულ პოლიტიკას, რადგან საქართველოს ასეთი პოლიტიკა არა აქვს. არადა, კლასტერების არსებობა ეკონომიკის განვითარების ახალ, უფრო მაღალ ეტაპს გამოხატავს. კლასტერები გარემოში აყალიბებენ მაღალი დონის აქტივობას.

კლასტერების შექმნის ორი მეთოდი არსებობს: „ქვევიდან-ზევით“ და „ზევიდან-ქვევით“. „ქვევიდან“ თვითონ საწარმოები იწყებენ მათ შექმნას, „ზევიდან“ კი ადგილობრივი მართვის ორგანოები.

მოცემულ ნაშრომში ჩვენ უპირატესობა მეორე მეთოდს მივეცით, რადგან იგი ჩქარია, ქვეყანა კი მეტად დაგვიანებულია ამ ინიციატივის დანერგვაში.

ძირითადი ტექსტი

1. თბილისის როგორც სამშენებლო კვანძის ზოგადი დახასიათება

თბილისი კონცენტრირებული მშენებლობის რაიონია. მშენებლობის ლოკალიზაცია აქ 5 ერთეულს აღემატება. ასეთ დროს, თეორიულად ცნობილია, რომ თუ ლოკალიზაციის კოეფიციენტი 1,25-ზე მეტია, ასეთი რეგიონი კლასტერიზაციის თვალსაზრისით პერსპექტიულია [1, გვ. 194].

ქ. თბილისში ყოველწლიურად პროდუქციის გამოშვება ზრდის ტენდენციით ხასიათდება. 2009-2013 წლებში მოცემულმა ქალაქმა პროდუქციის გამოშვება 7467,6 მლნ ლარიდან 15488,3 მლნ ლარამდე გაზარდა (ანუ 2-ჯერ მეტად) (იხ. ცხრილი 1), რასაც როგორც პროგნოზისტები ვარაუდობენ მომავალშიც ექნება ადგილი [2, გვ. 37].

რაც შეეხება მშენებლობას თბილისში, აქაც, იგივე ტენდენცია

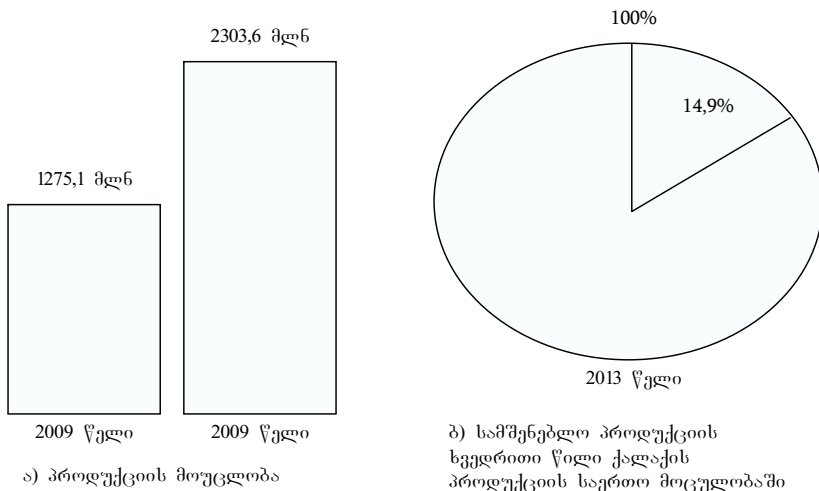
შეინიშნება. 2009-2013 წლებში, აქ, სამშენებლო ორგანიზაციების მიერ შესრულებულ სამუ-შაოთა მოცულობა რაოდენობრივად 1275,1 მლნ ლარიდან 2303,6 მლნ ლარამდე ანუ 1,8-ჯერ არის გაზრდილი. ხოლო მშენებლობის წილმა ქალაქის საერთო პროდუქციაში 14-15% შეადგინა (იხ. ნახაზი 1). ეს კი, ერთხელ კიდევ გვიდასტურებს თბილისის რეგიონის მშენებლობის კლასტერიზაციის მიზანშეწონილობას.

ცხრილი 1**პროდუქციის გამოშვება ქ. თბილისში**

	პროდუქციის საერთო მოცულობა, მლნ ლარი	მ. შ. სამშენებლო პროდუქციის მოცულობა, მლნ ლარი	მშენებლობის პროდუქციის ხვ. წილი თბილისის საერთო პროდუქციაში
2009	7467,6	1275,1	17,1
2010	8691,5	1194,4	13,7
2011	12718,8	2482,2	19,5
2012	15643,8	3411,3	14,7
2013	15488,3	2303,6	14,9
დინამიკა 2009-2013 წლებში	207,4	180,6	-

ქ. თბილისის გამორჩეულ როლს საქართველოს სამშენებლო ბიზნესში ისიც ადასტურებს, რომ მის მიერ შექმნილი დამატებული ღირებულება 60-62%-ს იკავებს მთლიანად საქართველოს მშენებლობის მიერ შექმნილ დამატებულ ღირებულებაში (იხ. ცხრილი 2).

რა თქმა უნდა, ეს არ ნიშნავს იმას, რომ ქ. თბილისში მომუშავე ყველა ორგანიზაცია მომგებიანია, მაგრამ მსხვილი, ლიდერი სამშენებლო კომპანიები, რომლებიც თბილისის მშენებლობის ბირთვს წარმოადგენენ, უდავოდ კარგად მუშაობენ და რენტაბელურიც

ნახაზი 1. ქ. თბილისში მშენებლობის მოცულობა, დინამიკა და ხვედრითი წილი

არიან. რაც შეეხება საშუალო და მცირე სანარმოებს, პერიოდულად მათთან ჩავარდნებს აქვს ადგილი.

ჩავარდნებს აქვს ადგილი თბილისის სამშენებლო კომპანიების კონტრაგენ-ტებთან ურთიერთობებშიც. მათ რიცხვში მოიაზრება მასალა-კონსტრუქციების მომწოდებლები, ცემენტის და ბეტონის ხსნარის, ასანოები რკინა-ბეტონის ბლოკების, სამშენებლო ხე-ტყის, სამშენებლო მანქანების, ცალკეული ნაწარმის, დეტალების და ა. შ. მომწოდებლები. მათ რიცხვში იგულისხმება ბანკები, როგორც კრედიტების წყარო, ქ. თბილისის მერია, როგორც სამშენებლო ნებართვების გამცემი და ა. შ.

თითოეულ ამ კონტრაგენტთან თბილისის სამშენებლო ორგანიზაციებს ცალ-ცალკე უწევთ შეთანხმება, დათანხმება, კონტრაქტის გაფორმება, ვადებზე შეთანხმება, კონტრაქტის დარღვევის შემთხვევაში სასამართლოებზე სიარული და ა. შ. დღემდის არ გამოიძებნა ამის გამაერთიანებელი მექანიზმი, რომელიც თბილისის სამშენებლო კომპანიების ერთიან ინტერესებს სამართავად, შესასრულებლად და დასაცავად ერთ სამეურნეო ერთეულს გადასცემდა.

**თბილისის სამშენებლო ბიზნესში შექმნილი დამატებული
ღირებულების მოცულობა და ხვედრითი წონა**

წლები	სულ საქართველოში, მლნ ლარი	მ. შ. ქ. თბილისში, მლნ ლარი	ქ. თბილისის ხვ. წონა (%)
2011	1178,5	852,4	72,3
2012	1657,2	1220,6	73,6
2013	1594,7	989,8	62,0
დინამიკა 2011-2013 წლებში	135,3	116,1	-

**2. თბილისის სამშენებლო კვანძის კლასტერული მართვის
მოდელი**

კლასტერი გეოგრაფიულად ლოკალიზებული სხვადასხვა ურთიერთდაკავშირებულ სანარმოთა და ორგანიზაციათა გაერთიანებაა. მას საერთო ხელმძღვანელობა ყავს. საქართველოში კლასტერის გახსნის ყველაზე კარგი შესაძლებლობა აქვს ქ. თბილისის მშენებლობის კომპლექსს. ჩვენი აზრით, საქართველოში არსებული მშენებლობის დეპარტამენტი (შედის ეკონომიკის სამინისტროში) ამ ფუნქციას ვერ შეასრულებს. მასში მხოლოდ 16 კაცი მუშაობს. ასეთი კოლექტივი ვერ შეძლებს საქართველოში დარეგისტრირებული სამშენებლო კომპანიების კლასტერულ მართვას. სწორედ აქედან გამომდინარე, ვაყენებთ საქართველოს რეგიონებში და პირველ რიგში ქ. თბილისში სამშენებლო კლასტერების შექმნის საკითხს. მას ჰოლდინგის ფორმით მოვიაზრებთ, რომელშიც გაერთიანდება ქ. თბილისში მოქმედი ყველა სამშენებლო სანარმო და მათი კონტრაგენტები – მომწოდებლები, პარტნიორები, ბანკები, სამშენებლო პროფილის კვლევითი ინსტიტუტები, მუნიციპალური ორგანოები. ამჟამად ქ. თბილისში 69 სამშენებლო კომპანია ფუნქციონირებს. მათ შორის კონკურენცია

თავისუფალია და ბაზარი არ არის კონცენტრირებული. თუ ამ 69 კომპანიას თავის კონტრაგენტებთან ერთად ერთ სტრუქტურულ ერთეულში, მაგალითად, კლასტერში მოვაქცევთ, ისინი ბაზრის დამოუკიდებელი სუბიექტები ვეღარ იქნებიან და ვეღარც ერთმანეთს გაუნევენ კონკურენციას. ასეთი ქმედებით საქართველოს დედაქალაქ თბილისში, ჩვენ მივიღებთ ერთ, მსხვილ სამშენებლო მონოპოლიას კლასტერის სახით.

ეს რომ არ მოხდეს, ჩვენ თბილისის მშენებლობის კლასტერიზაციის სხვა ფორმას ვთავაზობთ. მისი შინაარსი ასეთია: ქ. თბილისში არის 10 რაიონი. ესენია: კრწანისი, სამგორი, ისანი, ჩუღურეთი, ნაძალადევი, დიდუბე, გლდანი, მთაწმინდა, ვაკე და საბურთალო. ამ რაიონებს შორის სამშენებლო კომპანიები ასე არიან დანაწილებული:

- კრწანისის რაიონი – 5 ერთეული;
- სამგორის რაიონი – 6 ერთეული;
- ისანის რაიონი – 7 ერთეული;
- ჩუღურეთის რაიონი – 3 ერთეული;
- ნაძალადევის რაიონი – 8 ერთეული;
- დიდუბის რაიონი – 8 ერთეული;
- გლდანის რაიონი – 5 ერთეული;
- მთაწმინდის რაიონი – 6 ერთეული;
- ვაკის რაიონი – 9 ერთეული;
- საბურთალოს რაიონი – 10 ერთეული.

ყველა რაიონში შექმნილია ადგილობრივი მუნიციპალური ხელისუფლება - გამგეობა, რომელსაც ხელმძღვანელიც ყავს და სათანადო აპარატიც რაიონში მიმდინარე საქმიანობის სახელმძღვანელოდ, მ. შ. მშენებლობის სახელმძღვანელოდ.

ჩვენ ვთვლით, რომ ქ. თბილისში ერთი სამშენებლო კლასტერი კი არ უნდა შეიქმნას, არამედ 10, თითო რაიონში თითო და მასში თავი უნდა მოიყარონ იმ რაიონში განთავსებულმა სამშენებლო კომპანიებმა და მათმა კონტრაგენტებმა. კლასტერში, რომელსაც ჰოლდინგის ფორმა ექნება, უნდა შეიქმნას სამშენებლო პროდუქციის წამროების ჯაჭვი, რომლის რგოლები იქნებიან:

1. ინვესტიციური ფონდები და ბანკები (პირველი საფეხური);

2. სამშენებლო მასალა-კონსტრუქციების მომწოდებლები (მეორე საფეხური);

3. სამშენებლო მანქანების და ნაკეთობების მომწოდებლები (მესამე საფეხური);

4. რაიონის მუნიციპალიტეტი (მეოთხე საფეხური);

5. კვლევითი ინსტიტუტები, საკონსტრუქტორო ბიუროები (მეხუთე საფეხური);

6. სამშენებლო კომპანიები (მეექვსე საფეხური);

7. უძრავი ქონების სააგენტოები, რომლებიც მოახდენენ აშენებული ფართობების რეალიზაციას (მეშვიდე საფეხური).

პირველი საფეხურის ორგანიზაციები ჰოლდინგს დააფინანსებენ, მეორე საფეხურის – მასალა-კონსტრუქციებს მოაწოდებენ, მესამე საფეხურის – სამშენებლო მანქანებით და ნაკეთობებით უზრუნველყოფენ, მეოთხე საფეხური იქნება კლასტერის შექმნის ინიციატორი, ხოლო მეხუთე საფეხურის ორგანიზაციები მოაწოდებენ ახალ ტექნოლოგიებს, მეექვსე საფეხურზე მოხდება სამშენებლო პროდუქციის შექმნა, ხოლო მეშვიდეზე – მისი გაყიდვა.

აი, ასე, ერთი მმართველობის ქვეშ შეიკვრება სამშენებლო პროდუქციის წარმოება-გაყიდვის მთელი ჯაჭვი. კლასტერს, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ჰოლდინგის სახე ექნება და ეყოლება თავისი მმართველი ადმინისტრაციული აპარატი. ჰოლდინგი არის კომპანია, რომელიც ფლობს სხვა კომპანიების აქციათა საკონტროლო პაკეტს და მისი მეშვეობით ახორციელებს ჰოლდინგში შემავალი წევრების მართვას და კონტროლს. ჰოლდინგის ჩამოყალიბებით, რომელშიც გაერთიანდება რაიონის როგორც მომგებიანი, ისე ზარალიანი სამშენებლო ორგანიზაციები მოხდება პროდუქციის ხარჯების ურთიერთგადაფარვა და ამ გზით ამალმდება ჰოლდინგში წარმოებული პროდუქციის კონკურენტუნარიანობა.

მაგრამ, ჰოლდინგის შესაქმნელად ის სამშენებლო კომპანიები, რომლებიც არ არიან სააქციო საზოგადოებები, უნდა გადაკეთდნენ სააქციო საზოგადოებებად, ამის გარდა ქ. თბილისის რაიონებში შესაქმნელ სამშენებლო ჰოლდინგებს დასჭირდებათ გარკვეული მოცულობის ფართობები მმართველი აპარატის

განსათავსებლად. ამაზე რაიონის გამგეობებმა უნდა იზრუნონ.

და საერთოდაც, ჩვენი აზრით, მანამ, სანამ ქ. თბილისის რაიონებში სპონტანური წესით კლასტერიზაციის პროცესი დაიწყება, ქალაქის მერიამ უნდა დააჩქაროს ეს პროცესი. ასე გაკეთდა მაგალითად, პაკისტანში [3, გვ. 234]. მეტიც, არა თუ მარტო ქ. თბილისის მერიამ, არამედ, ისე როგორც საზღვარგარეთის ქვეყნებში, ჩვენს ქვეყანაშიც, სახელმწიფო დონეზე დროა გატარდეს კლასტერული პოლიტიკა.

შევნიშნავთ, რომ მსოფლიოს რიგი ქვეყნები უკვე მსოფლიო დონის კლასტერებს აყალიბებენ, ჩვენ კი ქვეყნის შიგნითაც არ დაგვიწყია მათი ჩამოყალიბება. სპეციალისტები თვლიან [4, გვ. 234] და ჩვენც ვიზიარებთ მათ მოსაზრებას, რომ ადგილობრივმა მთავრობამ მოცემულ შემთხვევაში, ქ. თბილისის მერიამ, და მისმა ათმა რაიონულმა გამგეობამ უნდა შეიმუშაოს თბილისში სამშენებლო კლასტერების ჩამოყალიბების, მისი ნორმატიულ-სამართლებრივი უზრუნველყოფის ღონისძიებები და პრაქტიკულად გაატარონ ისინი. ამის ერთ-ერთი მაგალითია ოდესის საოლქო საბჭოს მიერ 2011 წლის 26 აგვისტოს დამტკიცებული ბრძანება და დებულება „ოდესის სატრანსპორტო კლასტერის შესახებ“. არსებობს სხვა მრავალრიცხოვანი მაგალითებიც.

მაშასადამე, ჩვენ ვაყენებთ წინადადებას, რომ თბილისის ათივე რაიონში სამშენებლო კლასტერი შეიქმნას „ზევიდან-ქვევით“ მიდგომით, ანუ იდეა, ინიციატივა უნდა წამოვიდეს მართვის სახელმწიფო ორგანოებიდან, მოცემულ შემთხვევაში მერიიდან და მისი რაიონული გამგეობებიდან. მაგრამ ამ შემთხვევაშიც, ისე როგორც სხვა საბაზრო პროცესებში, მთავრობის პოლიტიკა არ უნდა იყოს ორიენტირებული კლასტერიზაციის პროცესში აქტიურ ჩარევაზე. ამ შემთხვევაში საქართველოს მთავრობამ თავის თავზე არ უნდა აიღოს კლასტერის ხელმძღვანელობა, ან საკუთრების უფლება, არამედ იგი უნდა გამოვიდეს შუამავალის როლში, მან პრაქტიკულად თავი უნდა მოუყაროს კლასტერის მონაწილეებს – მასალების მომწოდებლებს, სამშენებლო კომპანიებს, კომერციულ ბანკებს, სამეცნიერო-კვლევით ორგანიზაციებს და სხვებს. მეტიც, ჩვენი აზრით, საქართველოს მთავრობამ პრე-

მიერ-მინისტრის აპარატში სპეციალური ცენტრი უნდა შექმნას, რომელიც იმუშავებს ქვეყნის კლასტერიზაციის პოლიტიკის შემუშავებაზე, აამაღლებს ამ საკითხში სამოქალაქო საზოგადოების ინფორმაციზებულობას, განსაზღვრავს კლასტერულ პოლიტიკას, მის ამოცანებს, დაამყარებს კავშირებს სანარმოებთან და ორგანიზაციებთან და გამოავლენს კლასტერებში თანამშრომლობის ინიციატივიან მსურველებს, შეადგენს კლასტერების განვითარების სტიმულირების სქემებს, მოძებნის ორგანიზაციებს (საზღვრაგარეთაც) ერთობლივი საქმიანობისთვის, შეადგენს ერთობლივი კვლევების პროგრამებს და საერთოდ შეიმუშავებს საქართველოს კლასტერულ პოლიტიკას.

დასკვნა

ქ. თბილისში განხორციელებული სამშენებლო ბიზნესის მოცულობა და მისი ზრდადი დინამიკა უფლებას გვაძლევს ვიფიქროთ, რომ ეს პროცესი შემდეგშიც გაგრძელდება. ამ დასკვნის გაკეთების უფლებას გვაძლევს ეკონომიკის ზრდა და მთლიანი შიდა პროდუქტის სულადობრივი მაჩვენებლის ზრდა.

ასეთ დროს თბილისის სამშენებლო ორგანიზაციები მეტად დაქსაქსულად, ურთიერთიზოლირებულად და არცთუ მცირე ხარჯებით მუშაობენ. მათ ყველას ცალ-ცალკე უწევთ მომწოდებლების მოძიება, მუნიციპალურ ორგანოებთან მუშაობა, ინოვაციების ძიება და ა. შ. ხშირად ამას უფრო მეტი დრო მიაქვს, ვიდრე თვით ძირითად საქმეს – მშენებლობას.

ნაშრომში წარმოდგენილი შემოთავაზება, რომ ქ. თბილისის ათსავე რაიონში ჰოლდინგის ფორმით შეიქმნან სამშენებლო კლასტერები, რომელთა მართველობითი აპარატი იზრუნებს ყველა ამ ჩამოთვლილი საკითხების მოგვარებისთვის, პრობლემის ეფექტური გადაწყვეტა იქნება.

ლიტერატურა:

1. ბარათაშვილი ე., ფარესაშვილი ნ., აბრალავა თ., ბიზნესის მართვის კლასტერული პოლიტიკა, თბ., 2012.
2. იაკობიძე დ., ლომიძე ნ., სამშენებლო ბიზნესის განვითარების ხელისშემწყობი ფაქტორების სრულყოფის მიმართულებები საქართველოში, სამეცნიერო ჟურნალი "თეუსუ", 2010, №10.
3. ბარათაშვილი ე., ბერიკაშვილი ლ., ოთინაშვილი რ., აბრალავა ა., ბიზნესის ქსელური ორგანიზაცია: კლასტერული მენეჯმენტი და უსაფრთხოება, თბ., 2013.
4. Рувко Д. Ф. Опыт Европейского союза по инновационной деятельности и его адаптации в республике Беларусь, Минск, 2010.

REFERENCES:

1. Baratashvili E. Paresashvili N. , Abralava T., Cluster Policy of Business Management; Tbilisi 2012 (In Georgian Language).
2. Iakobadze D., Lomidze N., Improvement Directions of the Development Factors of the Construction Business in Georgia; Scientific Journal "Teusu" 2010, N10. (In Georgian Language).
3. Baratashvili E. Berikashvili L., Otinashvili R., Abralava A., Business Networking Organization: Cluster Management and Security, Tb. 2013. (In Georgian Language).
4. Ruvko D.F. The Experience of the EU in the Innovative Activity and its adaptation in the Republic of Belarus , Minsk, 2010. (In Russian Language).

THE CONCEPTUAL VIEW OF CLUSTER CREATION AND DEVELOPMENT IN TBILISI

Tengiz Tsagareishvili

GTU, PhD Student

Resume

Tbilisi as the capital of Georgia and the center of economic activity is the most suitable region for creation of Clusters in Georgia. In Tbilisi the most developed branches are the Construction and the banking spheres. The article considers the construction as the branch around which other related to its branches, sub-branches, enterprises should be brought together, and its union clusters formed. As the article proves, among two cluster creation methods “from down to top” and “from top to down” it is desirable for Georgia to start cluster creation with the second method it is faster and means that Tbilisi City hall should lead the cluster creation process. In order to avoid monopoly of Tbilisi Cluster, in the city should be created several clusters instead of one.

Keywords: Cluster, Holding, “Clusterization”, Construction, Step, municipality, Policy.